

Dnr 2011/SN 0160 006

Socialdepartementet

Betänkandet "Rätten att få åldras tillsammans - en fråga om skälighet, värdighet och välbefinnande i äldreomsorgen", Ds 2011:33

Ställningstagande till förslaget

Inriktningen att bereda möjlighet för äldre personer till fortsatt parboende även i de fall där endast en av parterna har behov av särskild boendeform är positiv och förenlig med värdegrunden i socialtjänstlagen. Socialnämnden i Tyresö kommun ställer sig därmed bakom intentionerna till förslaget.

Socialnämndens bedömning är dock att lagstiftning inte är nödvändigt för att få genomslag för intentionerna om parboende för äldre. I kommunsektorn pågår redan en aktiv utveckling inom området och möjligheten till parboende kan i de flesta fall redan tillgodoses genom tillgång till olika boendeformer. I Tyresö kommun fastställde socialnämnden den 27 oktober 2010, § 1074, kompletterande riktlinjer för biståndshandläggning avseende möjligheten till parboende för äldre där endast den ena personen har behov av särskilt boende. Genom tillgång till olika boendeformer kan kommunen tillgodose önskemål om parboende i de flesta fallen.

Vidare ställer socialnämnden sig kritisk till dels hur förslaget är utformat och dels till den utredningsgrund som förslaget vilar på. Betänkandet är otydligt utformat, särskilt gällande vilken/vilka boendeformer som förslaget ska gälla, då begrepp och definitioner inte används konsekvent. Betänkandet bedöms också vara alltför generellt utarbetat och de motiveringar som görs bedöms inte vara

tillräckligt väl underbyggda för att motivera en lagändring. Vi anser därmed att det finns behov av kompletterande utredning och förtydliganden gällande förslaget och dess konsekvenser.

I det fall det föreslagna tillägget i socialtjänstlagen ändå förverkligas ser vi det vara av vikt att poängtera att lagstiftningen inte enbart bör innebära en rätt till parboende vid särskilt boende, utan att även andra boendeformer såsom trygghetsboende och bostad i nära anslutning till särskilt boende bör omfattas för att kunna tillgodose behovet.

Möjlighet till valfrihet för parboende, s 41 f

Sammanboende i en särskild boendeform kan för den medföljande parten bli en omöjlig och krävande situation och den enskildes upplevelse kan bli att han/hon är för frisk för miljön i det särskilda boendet. Särskilt bör uppmärksammas den problematik som kan uppstå där par önskar sammanbo och där den ena parten har behov av särskilt boende med demensinriktning. Sammanboende vid samma avdelning går då emot kommunens inriktning att enskilda ska placeras så att de boende blir en så homogen grupp som möjligt ur behovs- och omvårdnadssynpunkt. En lösning är då att den medföljande har en separat bostad i nära anslutning, se nedan.

Kommunen har utifrån det befintliga bostadsbeståndet ett begränsat utbud av särskilda bostäder som är anpassade för parboende, det gäller särskilt gemensamhetsutrymmen. I praktiken innebär därför ett inneboende att fler personer i många fall kommer att nyttja gemensamma ytor, såsom exempelvis all- och matrum, än vad boendet är planerat för. Det är således inte bara själva lägenheten som behöver vara anpassad för parboende (betänkandet s 42 andra stycket) utan även gemensamhetsutrymmen vid särskilda boenden. I betänkandet saknas också en konsekvensanalys gällande hur förslaget, av samma skäl, kan komma att påverka livskvaliteten för övriga boende vid ett särskilt boende där par sammanbor i samma rum/lägenhet. Vidare saknas även bedömning av konsekvenser ur arbetsmiljöperspektiv.

En lösning till parboende är i många fall att erbjuda den medföljande parten separat boende i nära anslutning till äldreboendet, exempelvis vid trygghetsboende. I betänkandet anges på s 42 att det är av stor vikt att den

enskilde får vara med och påverka och ha inflytande över boendet. Vidare anges på s 48 att förslaget under vissa förutsättningar ska vara en rättighet för den enskilde. Socialnämnden anser, utifrån ovanstående synpunkter, att betänkandet har en alltför generell bedömning gällande den enskildes möjligheter att påverka boendeformen vid önskemål om parboende. Den enskildes egna önskemål om boendeform kan inte alltid tillgodoses av kommunen – i vissa fall kan en viss boendeform vara direkt olämplig. Det bedöms därmed vara av vikt att poängtera att en eventuell lagstiftning inte enbart bör omfatta rätt till parboende vid särskilt boende, utan att även andra boendeformer såsom trygghetsboende och bostad i nära anslutning till särskilt boende bör omfattas för att kunna tillgodose behovet.

Särskild boendeform

I betänkandet används olika begrepp för särskilda boendeformer för äldre. I föreslagen lydelse (s 7) anges att det är den särskilda boendeform som anges i 5 kap. 5 § socialtjänstlag som avses, dvs. ”särskild boendeform för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd”. I vissa fall används dock begreppet ”äldreboende” (t.ex. s 31 fjärde stycket, s 35, s 36 andra stycket och s 39 sista stycket) utan någon närmare definition av begreppet och i vissa fall anges att en lösning är att den medföljande bor i separat lägenhet vid exempelvis närliggande trygghetsboende. Vi anser därmed att ett förtydligande behöver göras i betänkandet gällande vilken boendeform som faktiskt avses. Det är stor skillnad mellan rätt till parboende i särskilt boende för äldre eller rätt till ”närboende” i anslutning till särskilt boende, t.ex. vid trygghetsboende (s 42 andra stycket). För kommunerna innebär ett förtydligande en mycket viktig aspekt gällande möjligheten att kunna tillgodose den enskildes önskemål. Att som i betänkandet ange att kommunen har möjlighet att tillgodose önskemål om parboende genom att den medföljande i vissa fall bor i egen lägenhet i trygghetsboende, bedöms inte vara tillräckligt för att uppfylla den rätt att sammanbo i särskilt boende som föreslås i lagändringen.

Kommunens ansvar för den medföljande

Socialnämnden anser att det blir problematiskt att tillämpa den föreslagna lagändringen utan att något beslut fattas gällande den medföljande parten (s 39). Detta då förslaget avser särskilt boende. Härvid finns behov av kompletterande utredning och förtydligande.

I betänkandet saknas utförlig bedömning av vilket ansvar kommunen kommer att ha gällande den medföljande parten. Socialnämnden ser behov av förtydligande gällande den medföljande partens egen roll och egna ansvar vid en särskild boendeform för äldre. Frågor kan exempelvis uppstå gällande vad den medföljande parten ska utföra i hushållet för sin egen del och för sin makes/sambos del i förhållande till kommunens ansvar för utförandet av beviljade insatser (s 48 första stycket), dvs. var gränsen ska dras i förhållande till äktenskapsbalkens bestämmelser (s 23). Kommunens erfarenheter från parboende vid särskilt boende för äldre visar att gränsdragningar kring ansvarsfrågor i praktiken kan bli otydliga och att det kan medföra påfrestningar för såväl de boende som för personalen vid boendet.

Kostnadskonsekvenser för kommunerna

I Tyresö kommun, liksom i många andra kommuner, har de som flyttar in på ett särskilt boende för äldre ett allt högre omvårdnadsbehov. Utformningen av flera särskilda boenden lämpar sig inte för parboende i samma lägenhet eller på samma avdelning. En anpassning skulle medföra stora kostnadsökningar för kommunen.

I betänkandet anges på s 31 fjärde stycket att parboende vid äldreboende endast leder till marginella kostnader eller besvär för kommuner. Vi ställer oss frågande till denna slutsats då det saknas en utförlig konsekvensbeskrivning gällande kommunala kostnader i betänkandet. Att exempelvis nyttja en separat lägenhet vid ett särskilt boende för en medföljande person som inte själv har behov av sådant boende bedöms medföra kraftiga kostnadsökningar för kommunen. Personer utan vårdbehov upptar då platser samtidigt som det kan vara kö till särskilt boende bland personer med faktiska omsorgsbehov. Andelen par som ansöker om gemensamt särskilt boende bör inte heller betraktas som konstant och det går inte att utesluta att andelen kommer att öka över tid

Enligt 2 kap 8 § socialtjänstlagen har en äldre person som önskar flytta till en annan kommun rätt att ansöka om insatser i den kommunen och en sådan ansökan ska enligt 9 § behandlas som om den enskilde var bosatt i inflyttningskommunen. Vi anser att betänkandet bör kompletteras med en konsekvensbeskrivning angående ansökningar från par som är bosatta i annan

kommun. Särskilt viktigt bedöms detta vara för kommuner i storstadsregioner som har en hög grad av inflyttning.

Vidare bör även situationer där den enskilde har särskilda behov som inte kan tillgodoses inom kommunen utan kräver köp av extern plats beaktas i förarbetet.

Övriga synpunkter

Vi saknar ett resonemang kring om förslaget bör gälla samtliga personer över 65 år eller om äldre åldersgrupper kan prioriteras samt hur kommunerna ska hantera situationer där den medföljande är under 65 år.

Vidare saknas en bedömning av de eventuella konsekvenser som kan uppstå gällande makarnas rätt till bostadstillägg för ordinärt boende respektive särskilt boende. Det är ofta lämpligt att den medföljande behåller sitt ordinära boende under tiden som han/hon sammanbor med make/sambo vid särskilt boende. Det går inte att utgå från att andrahandsuthyrning då alltid är möjligt (s.48). Ett indraget bostadstillägg kan medföra stora ekonomiska konsekvenser för den enskilde.

I betänkandet saknas bedömning av konsekvenser för enskilda verksamheter. I nuläget krävs, ur tillståndssynpunkt, dispens för att enskilda verksamheter ska kunna erbjuda sammanboende i samma lägenhet.

Slutligen är socialnämndens bedömning att lagstiftning inte är nödvändig för att få genomslag för intentionerna om parboende. I kommunsektorn pågår redan en aktiv utveckling inom området och möjligheten till parboende kan i de flesta fall redan tillgodoses genom tillgång till olika boendeformer. Socialnämnden ifrågasätter därför utredarens förslag att i lag särskilt specificera en rätt till parboende under vissa förutsättningar. I det fall det föreslagna tillägget i socialtjänstlagen ändå förverkligas ser vi det vara av vikt att poängtera att lagstiftningen inte enbart bör innebära en rätt till parboende vid särskilt boende, utan att även andra boendeformer såsom trygghetsboende och bostad i nära anslutning till särskilt boende bör omfattas för att kunna tillgodose behovet.